

بسمه تعالی

بررسی نقش زن در ایجاد امنیت خانواده از منظر آیات و روایات

وحیده قیّم‌کار^۱

چکیده

نقش زن در ایجاد امنیت خانواده از منظر برخی آیات و روایات مورد بررسی قرار گرفته است، از آن روی که امنیت از عناصر اصلی حیات انسان‌ها می‌باشد و دارای دو معنای ایجابی و سلبی در خانواده است، ایجابی به معنای وجود رضایت در خانواده است، سلبی به معنای نبود ترس و آرامش در خانواده مدنظر می‌باشد. در این مقاله سعی شده به امنیت حاصله از نقش زن در خانواده نگاهی داشته باشد و زن را در نقش همسری و مادری مورد توجه قرار دهد که مسئولیت تربیت فرزندان و رشد معنوی خانواده را بر عهده دارد. با توجه به آیه ۲۱ سوره روم، زن به عنوان محل آرامش یاد شده است. در آیه ۱۵ سوره احقاف، اهمیت نقش مادری مورد بررسی قرار گرفته است. با دقت در نقش حیاتی زن در خانواده، این زن است که موجب تحکیم خانواده می‌شود. مطالب این مقاله به روش کتابخانه‌ای گردآوری شده است. برای مهارت بیشتر در زندگی به راهکارهایی اشاره کرده است.

کلیدواژه: امنیت، خانواده، زن

^۱. سطح ۲ حوزه علمیه صادقیه تبریز

مقدمه

تبیین نقش زن در ایجاد امنیت خانواده با توجه به آیات قرآنی و روایات اسلامی، حائز اهمیت بیشماری می‌باشد. چنانکه اسلام، پایه اجتماعی بشری را ازدواج و تشکیل خانواده می‌داند. و آغاز بروز قابلیت‌ها و ارتقاء توانایی‌ها را از آنجا رصد می‌کند. زن را اساس این اجتماع کوچک اما مهم می‌پندارد و او را منبع مودت، صفا و صمیمیت شناخته و با جمیع سرمایه‌های ذاتی و الهی اش او را به سمت تعالی و تحکیم این کانون آسمانی هدایت می‌کند.^۱

اسلام، نقش زن در پایه اصلی شکل‌گیری یک خانواده سالم و حفظ سلامت روانی بقیه افراد خانواده انکار ناپذیر می‌داند و نقش مادری‌اش را از هر عامل سازنده‌ای، سازنده‌تر و با ارزش‌تر تلقی می‌کند و در عین حال حضور آگاهانه و توانمند او در محیط خانواده را از عوامل سلامت جامعه معرفی می‌کند بنابراین زن موظف است کانون خانواده را با هوشمندی و زیرکی خود به باغ مصفا با ابزار مودت و رحمت تبدیل نماید و از باب محبت، شهر صدر و دریادری، شوهر و فرزندان را در مسیر آموزه‌های دینی یاری نماید.

همسران برای داشتن یک زندگی موفق باید خوب بیندیشند، خوب وقت بگذارند و با در نظر گرفتن قوه تعهد خویش، احساسات و عواطف درون خانوادگی را مدیریت نموده و با قبول مسئولیت الهی امر ازدواج، موانع ارتباط سالم و سازنده را در کانون خانواده از میان برده و زمینه‌های تکامل خود و دیگر اعضای این نهاد مقدس را فراهم نمایند.

هدف در این مقاله بررسی نقش مادری و همسری زن با ایجاد امنیت و آسودگی خاطر اعضای خانواده از دیدگاه آیات و روایات است. تحکیم تقویت محبت بین همسران موجب پویایی و نشاط خانواده سالم می‌شود و زن به عنوان محور این تعامل عاطفی دارای جایگاه ویژه‌ای در نقش مادری و هم در نقش همسری است و می‌تواند امنیت و آرامش را در خانواده تامین نماید و در ثبات آن مؤثر باشد.

۱. مفهوم شناسی

۱-۱. امنیت

تعریف لغوی امنیت: (از عربی، حامص) امنیه، بی‌خوفی، امن، بی‌بیمی، درامان بودن.^۲

^۱. پسندیده، کانون مهرورزی، ج ۲، ص ۱۱

^۲. دهخدا، لغت نامه دهخدا، ج ۱، ص ۲۳۵

تعریف اصطلاحی امنیت: تعریف فرهنگ لغات از امنیت، عبارت است از: در معرض خطر نبودن یا از خطر محافظت شدن. امنیت همچنین عبارت است از: رهایی از تردید، آزادی از اضطراب و بیمناکی و داشتن اعتماد و اطمینان موجه و مستند.

۱-۲. خانواده

تعریف لغوی خانواده: اسم، فارسی، اهل خانه و اهل بیت و خانه و خیل خانه دودمان و خاندان و قبیله بزرگ و مشهور و طایفه نامدار و جلیل القدر و طایفه نجیب و یا قدیم^۱.
تعریف اصطلاحی خانواده: خانواده به گروهی از افراد که با یکدیگر از طریق هم‌خونی، نسبت قانونی یا مکان زندگی مشترک وابستگی دارند گفته می‌شود. خانواده در بیشتر جوامع، نخستین و اصلی‌ترین نهاد جامعه‌پذیری کودکان است.

۱-۳. زن

تعریف لغوی زن: مادینه انسان، بشر ماده، مقابل مرد نامرد، جبون، ترسان، بی‌دل، کم‌جرات، جفت مرد، همسر مرد، زوجه، مقابل شوهر، مقابل زوج. زوجه عیال شخص، صاحبه، معقوده، جفت مرد^۲.

تعریف اصطلاحی زن: عموماً دختری را که دوران بلوغ و نوجوانی خود را تمام کرده‌است و به سنی که در اکثر فرهنگ‌ها و جوامع، معمولاً ۱۸ سالگی می‌باشد برسد را زن می‌گویند، اما این تعریف می‌تواند در هر فرهنگ، جامعه، تمدن یا قانون، متفاوت باشد. واژه دختر برای انسان نابالغ ماده و فرزند ماده و گاهی در زبان عامیانه برای زنان جوان به کار برده می‌شود.

۲. خلقت زن

هدف از خلقت زن و مرد عبودیت خداوند و تقرب به درگاه اوست و زن نیز چون مرد برای رسیدن به چنین هدفی خلقت شده‌است. اعتقاد ما به آفرینش اصیل زن و مرد، به این معناست که هر کدام برای رسیدن به کمال خود خلق شده‌اند نه آنکه اصل کمال مرد باشد و زن تنها ابزاری برای کمال‌یابی مرد به حساب آید. البته اصالت خلقت در زن و مرد هرگز بدین معنا

^۱. نفیسی، فرهنگ نفیسی، ج ۲، ص ۱۳۱۹

^۲. دهخدا، لغت نامه دهخدا، ج ۱، ص ۱۵۸۲

نیست که آنها مستقل از یکدیگر می‌توانند کاملاً به کمال خویش دست یابند؛ بلکه زن و مرد در کمال یکدیگر نقش مؤثری ایفا می‌کنند و در واقع مکمل یکدیگرند.^۱

قرآن نیز می‌فرماید: «مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيَاةً طَيِّبَةً» یعنی در رسیدن به حیات طیبه فقط دو چیز نقش دارد: حسن فعلی «عمل صالح» و حسن فاعلی «مومن بودن روح»^۲

زن در نگاه دین حسابی خاص دارد، مرحوم ابن بابویه قمی -رضوان الله تعالی علیه- در کتاب قیم من لایحضره الفقیه، بابی در ابواب نماز به نام «ادب ائمه فی الصلاة» گشوده که آداب نماز زن را بیان می‌کند. در پایان این باب، از امام ششم -صلوات الله علیه- نقل می‌کند: زن با انگشت‌های خود تسبیح بگوید زیرا از انگشتان بازخواست می‌شود، «...فاذا سبحان المراه عقدت علی الانامل لانه مسوولات یوم القیامه». و نیز تسبیح مرد با سر انگشتش مقبول است، ولی دستوری به آن برای مرد وارد نشده است و این عنایتی از سوی خدا به زن است که با انگشت خود عدد تسبیح را بشمارد تا انگشت او نیز عبادت کند و متوجه باشد که نباید گناه بکند. می‌توان ادعا کرد که ذات اقدس الهی بر اساس این روایت، اصرار دارد که زن با همه اعضای بدنش بنده حق باشد و او را شش سال قبل از مرد، مورد عنایت خود قرار داده است، پیداست که او به زن بیش از مرد عنایت داشته است. غرض عظمت زن و برتری او را از مرد احساس و استنباط نکنیم، دست کم به عنایت خاص دین به زن آگاه می‌شویم، منتها زن نیز باید جایگاه خود را درک کند اصل کلی را قرآن بیان می‌کند که در جهان امکان، باغبان خداست و این نهال‌های مرد و زن را خدا آفرید و او می‌داند که بعضی از نهال‌ها را باید زودتر زیر پوشش و نظر دین قرار داد. زمانی زن عظمت خود را می‌یابد که بداند خدا او را شش سال زودتر از مرد می‌پذیرد و برایش حساب دیگری باز می‌کند.^۳

۲-۱. نقش زن در ایجاد آرامش

قرآن کریم در سوره روم، آیه ۲۱ می‌فرماید: «وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ» از نشانه‌های او اینکه از

^۱. زیبایی‌نژاد، درآمدی بر نظام شخصیت زن در اسلام، ص ۵۶

^۲. نحل: ۹۷.

^۳. جوادی آملی، زن در آئینه جلال و جمال، ص ۳۴۰-۳۳۹.

[نوع] خودتان همسرانی برای شما آفرید تا بدان‌ها آرام گیرید و میانتان دوستی و رحمت نهاد. آری، در این [نعمت] برای مردمی که می‌اندیشند قطعاً نشانه‌هایی است»^۱.

این آیه به روشنی نقش زن را در ایجاد آرامش و سکونت خانواده نشان می‌دهد مودت و رحمت در حقیقت مانند ملات و چسبی است که تک تک آجرهای جامعه که همان انسان‌ها هستند را به هم پیوند می‌دهد و ساختمان‌های عظیم و باشکوه خانواده و اجتماع را تشکیل می‌دهد. خدای متعال که انسان را برای زندگی اجتماعی آفریده، این پیوند ضروری را نیز در جهان او ایجاد کرده است.

زن موظف است عقل و اندیشه انسانی خویش را در ظرافت عاطفه و زیبایی گفتار و رفتار و کیفیت محاوره و مناظره و چگونگی برخورد و حکایت و... ارائه دهد، زن باید قداست همسر ابراهیم علیه السلام و کیفیت برخورد او را با فرشته‌ها و نحوه شنیدن بشارت مادر شدن را آشکار سازد، زن تحصیل کرده و آگاه به معارف شهادت ایثار و نثار می‌تواند در نقش مادری مهربان فرزندش را به جهاد تشویق کند و در بدرقه او هنگام عزیمت عقل را در جامعه هنر ظریف ارائه دهد یا هنگام استقبال از فرزند پیروزمندش اندیشه وزین عقلی را در لباس زیبای شکر در انتظار... نشان دهد.^۲

۲-۲. نقش همسری

امام علی علیه السلام در نهج البلاغه می‌فرماید: «الْمَرْأَةُ رِيحَانَةٌ وَ لَيْسَتْ بِقَهْرْمَانَةٍ؛ زن گل است، نه قهرمان».^۳

واژه «قهرمان» ریشه در زبان فارسی داشته و به معنای پیشکار، کارپرداز، خدمتکار، خادم و مسئول خرید و رتق و فتق امور منزل می‌باشد. با توجه به آنچه گفته شد، حدیثی که می‌فرماید: زن ریحانه است نه قهرمان، معنایش آن خواهد بود که زن مانند گلی است که در خانه به محیط منزل زیبایی و طراوت می‌بخشد و او خدمتکار و پیشکار مرد در امور منزل نیست تا همه کارهای خانه به او سپرده شود البته بیشتر بانوان با همان احساس خانواده دوستانه خود به

^۱. روم: ۲۱.

^۲. جوادی آملی، زن در آئینه جلال و جمال، ص ۳۴-۳۳.

^۳. علیزاده، ترجمه نهج البلاغه، ج ۲، ص ۶۴۶.

۲-سوره نور؛ این سوره از سوره‌هایی است که بسیاری از وظایف زنان در آن آمده است و در روایات، زنان به خواندن این سوره تشویق شده‌اند. مثلاً حضرت محمد صلی الله علیه و آله و سلم فرمودند: «به زنان تن سوره نور را بیاموزید.»

سوره نور در مورد احکام خانواده، مقابله با ساختارشکنان خانواده می‌باشد. امام صادق علیه السلام از واژه ی «حصنوا» که از ریشه حس به معنی دژ و قلعه است، استفاده نموده اند، چرا که مباحث این سوره عمدتاً در موضوع حسن خانواده و دژ تربیتی محافظ انسان است. سپس می‌فرمایند: اموال و پاکدامنی خویش را با تلاوت این سوره محافظت کنید. آیات سوره نور چند بخش مهم تقسیم شده‌اند که آیات ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، ۲۶، ۲۷، ۲۸، ۲۹، ۳۰، ۳۱، ۳۲، ۳۳، ۳۴، ۳۵، ۵۸، ۵۹، ۶۰، ۶۱، در مورد مباحث خانوادگی می‌باشد.

۳-سوره مجادله؛ این سوره پنجاه و هشتمین سوره قرآن است و در آن داستان زنی ذکر شده که نزد پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم آمد از دست شوهرش و اینکه می‌خواست او را به روش جاهلانه طلاق دهد، به خداوند شکایت کرد خداوند درباره این زن و حکم مسئله آیات نازل سوره طلاق اگر به نام این سوره دقت کنید می‌توانید حدس بزنید که درباره چه مطلبی در این سوره سخن گفته شده است. غیر از این سوره‌ها در ده‌ها سوره دیگر از قرآن مطالب مهمی درباره زنان آمده است مثلاً با خواندن سوره بقره در می‌یابید که آیات ۲۲۳ نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَّكُمْ

فَاتُوا حَرْثَكُمْ أَنِّي شِئْتُمْ وَقَدِّمُوا لِنَفْسِكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ مُلَاقُوهُ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ، ۲۲۶ لِلَّذِينَ يُؤْلُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ تَرَبُّصُ أَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ فَإِنْ فَاءُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ، ۲۲۸ وَالْمُطَلَّقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ وَلَا يَحِلُّ لَهُنَّ أَنْ يَكْتُمْنَ مَا خَلَقَ اللَّهُ فِي أَرْحَامِهِنَّ إِنْ كُنَّ يُؤْمِنَنَّ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَبُعُولَتُهُنَّ أَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ فِي ذَلِكَ إِنْ أَرَادُوا إِصْلَاحًا وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ، ۲۳۴ وَالَّذِينَ يَتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا فَعَلْنَ فِي أَنْفُسِهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ، درباره زنان است.

در مورد اهمیت خانواده، آیه ۲۱ سوره روم

۱-زوجیت یکی از آیات و نشانه‌های الهی است.

۲-خداوند بین زوجها مودت و رحمت قرار می‌دهد.

۳- این آیات و نشانه‌ها برای کسانی قابل فهم است که اصل تفکر و تدبیر باشند. هدف از تشکیل خانواده از نگاه قرآن رسیدن به آرامش است. مطالعه آیه ۱۸۹ سوره اعراف این نکته را متذکر می‌شود که زن و ازدواج در نگاه اسلام عامل آرامش است.

«اوست خدایی که همه شما را از یک تن بیافرید و از نوع او نیز جفتش را مقرر داشت تا به او انس و آرام گیرد و چون با او خلوت کرد باری سبک برداشت. پس با آن بار حمل چندی بزیست تا سنگین شد، آنگاه هر دو خدا و پروردگار خود را خواندند که اگر به ما فرزندی صالح (تندرست) عطا کردی البته از شکرگزاران خواهیم بود.» زنان به دلیل عاطفه و احساسی که دارند، نقش محور در آرامش زندگی دارند.

نتیجه گیری

با توجه به آیات قرآن و روایات اسلامی، نقش زن در ایجاد امنیت خانواده بسیار حیاتی و چند بعدی است. زنان با ایجاد آرامش، تربیت فرزندان، مدیریت خانه و حفظ عفت و پاکدامنی به عنوان مادر و همسر، نقش اساسی در تامین امنیت عاطفی، روانی و اخلاقی خانواده ایفا می کنند. این نقش ها نه تنها به استحکام خانواده بلکه به سلامت و امنیت کل جامعه کمک می کند و چون نقش مادری و همسری بی بدیل زنان در جهان آفرینش که امنیت و سلامت روانه بشر را در درون خانواده تضمین می کند و کسی جز بانوان این رسالت را به عهده نمی گیرد و جهاد زن معرفی شده برای برقراری این رویکرد در خانواده نیازمند همکاری افراد خانواده و اهمیت به مقام زن می باشد تا کانون گرم خانوادگی روز به روز بهتر به سمت متعالی شدن برود. در پایان، باید تاکید کرد که هدف نهایی از بررسی نقش زن، دستیابی به رفت و الفت و صمیمیت در روابط خانوادگی بر پایه احترام متقابل و پاسداشت حرمت مقام زن می باشد. این هدف نه تنها به استحکام بنیان خانواده کمک می کند، بلکه زمینه ساز ایجاد جامعه ای سالم، پویا و اخلاق مدار خواهد بود.

فهرست منابع و مآخذ

قرآن کریم

نهج البلاغه، ترجمه عمران علیزاده

الف) کتب فارسی

۱. آیت اللهی، زهرا، زن و خانواده، روابط عمومی شورای فرهنگی - اجتماعی زنان، سازمان انتشارات پژوهشگاه، چاپ اول تابستان، ۱۳۸۱
۲. امینی، ابراهیم، آیین همسررداری، تهران: انتشارات اسلامی، چاپ هفدهم، ۱۳۸۱.
۳. ابن عدی، الکامل فی ضعف الرجال، ج ۶، الناشر دارالفکر.
۴. انصاریان، حسین، نظام خانواده در اسلام، قم: انتشارات ام ابیها، چاپ شانزدهم، بهار ۱۳۸۰ ش،
۵. بانکی پور فرد، امیرحسین، نقش و رسالت زن (جایگاه و مسائل زنان در فرهنگ اسلام و تجدد برگرفته از بیانات مقام رهبری)، نسخه الکترونیکی، انتشارات انقلاب اسلامی (وابسته به مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی)، بی تا
۶. پسندیده، عباس، کانون مهرورزی، ناشر مرکز امور زنان و خانواده نهاد ریاست جمهوری، چاپ اول، تابستان ۱۳۸۹
۷. جمعی از نویسندگان، زن و خانواده در افق وحی، قم: نشر دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، بی تا
۸. جوادی آملی، عبدالله، زن در آئینه جلال و جمال، محقق حجه الاسلام محمد لطفی، قم: انتشارات اسراء، چاپ نوزدهم، ۱۳۸۸ ش
۹. حکمت نیا، محمود، حقوق و مسئولیت های فردی و اجتماعی زنان، سازمان انتشارات پژوهشگاه، چاپ اول، ۱۳۹۰
۱۰. دهخدا، علی اکبر، لغت نامه دهخدا، ج ۱، ص ۲۳۵.
۱۱. زیبایی نژاد، محمدرضا، درآمدی بر نظام شخصیت زن در اسلام، قم: مرکز نشر هاجر چاپ ۱۵، تابستان ۱۳۹۰
۱۲. سجادی جزی، سیداحمد، سلامت عاطفی خانواده ۲، اصفهان: مرکز تحقیقات رایانه - ای حوزه علمیه اصفهان، چاپ پنجم، آذر ۱۴۰۰.

۱۳. محمدبن حسن، حر عاملی، وسایل الشیعه، ج ۲۱، قم: موسسه آل بیت (علیه السلام)، ۱۳۸۶
۱۴. شریعت باقری، محمد مهدی، روان شناسی خانواده موفق، تهران: نشر دانژه، چاپ چهارم، ۱۳۸۹
۱۵. علاسوند، فریبا، زن در اسلام، قم: انتشارات هاجر وابسته به مرکز مدیریت حوزه های علمیه خواهران، چاپ پنجم، بهار ۱۳۹۷
۱۶. علامه طباطبایی، سید محمد حسین، زن در قرآن، قم: نشر هاجر وابسته به مدیریت حوزه علمیه، چاپ دوم، پائیز ۹۶
۱۸. فرمehینی فراهانی، محسن و پیداد، فاطمه، مهارت های زندگی، قم: انتشارات شباهنگ، چاپ اول، ۱۳۸۹
۱۹. فروهی، ناصر، نهاد خانواده از منظر دین، تبریز: ناشر نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری دانشگاه تبریز، چاپ اول، بی تا
۲۰. کاملی، سیده فاطمه، بانوان شیعه، ۱۳۸۵، شماره ۱۰.
۲۱. کریمی جهرمی، علی، الدر المنضود فی الاحکام الحدود، چاپ اول ۱۴۱۴ق، ج ۲، دار القرآن الکریم قم.
۲۲. مجلسی اول، محمد تقی، روضه المتقین فی شرح من لایحضره الفقیه، محقق: مصحح، موسوی کرمانیو، ودیگران، ج ۷، قم موسسه فرهنگی اسلامی کوشانپور، بی تا
۲۳. مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، ج ۴۳، قم: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۱۵ق
۲۴. معزی، شیخ اسماعیل، جامع الاحادیث الشیعه، ج ۲۰، قم: انتشارات اسوه، ۱۳۷۱ش
۲۵. مقدادی، محمد مهدی، ریاست خانواده، تهران: ناشر روابط عمومی شورای فرهنگی - اجتماعی زنان، چاپ اول، پائیز ۱۳۸۵.
۲۶. مصطفوی، سید جواد، بهشت خانواده، انتشارات هاتف مشهد مقدس، چاپ ۲۴، ۱۳۹۰
۲۷. نفیسی، علی اکبر، فرهنگ نفیسی، ج ۲، تهران: خیام، چاپ یکم، بی تا
۲۸. نوری، میرزا حسن، مستدرک الوسائل، ج ۱۵، قم: موسسه آل البيت لاحیاء التراث، ۱۴۰۸ق.